

NOVAE SVEDIAE
Seu
PENNSYLVANIAE
IN AMERICA
DESCRIPTIO.

III

Com in lördagen af den Engelske kallas

af lördagen och trottad för Sjömans lördagen och beräknas för
den som är född på lördagen som en lycklig och riklig dag
i livet

Kort Beskrifning
 Om
 P R O V I N C I E N

Nya Sverige

uti
 A M E R I C A ,
 Som nu förtiden af the Engelske kallas
 P E N S Y L V A N I A

Utlärde och trovärdige Mäns skrifter och berättelser ihopaf-
tad och sammanstrefwen/ samt med ättskillige Figurer

utgirad af

THOMAS CAMPANIUS HOLM.

Stockholm/ Tryckt uti Kongl. Boktr. hos Sal. Wankijfs
Änkia med egen bekostnad/ af J. H. WERNER. Åhr MD CCII.

Den Stormächtigste
Konung och Herre/
Herz **CHRISTIAN**
den XII.

Sweriges / Biöthes och Wändes Ko-
nung / Stor-Förste til Finland / Härtig uti Skåne/
Estland / Lifland / Carelen / Brehmen / Werden /
Stetin-Pommern / Cassuben och Wenden : För-
ste til Rügen / Herre öfwer Ingermanland och
Wismar; Så ock Pfalz-Grefwe wid Rhein
i Beyern / til Göllich / Cleve och
Bergen Härtig / ic.

Min Allernädigste Konung och Herre.

Stormächtigste Konung/

Allernädigste Herre!

Surumål Eders Kong-
lige May:t/ i dese oroliga
frigz-tider/ lårer wara uti
många otalige andra högst
angelågnare och wichtigare wårff inlå-
ten/ så at det ey ringa driftighet synnes
wara/ med en så litet/ i första påseende/
angelågen materia, in för Eders Kongl.

May:ts Höga och Majestetelige Thron
at framtråda; Doch i betrachtande så
wål der af / at detta Landet / som kallas
Nya Sverige och dess Inwånare / om
hvilka denne Tractat handlar / äro go-
de Swenske / och the der til med E-
ders Kongl. May:t och Sweriges
Crono / ey så länge sedan med under-
sätlig plicht och lydna förbundne warit:
Såsom och den höga och i ewigt Minne
blifwande Kongl. Råd och Ynnest /
som icke allenast Eders Kongl. Maje-
stets Högst = Salige Herr Fader / Ko-
nung CARL den XI. Glorwürdigst i
åminnelse / utan och Eders Kongl.
May:t dem åfwen wål allernädigst
med omfattat / och theas ewiga Ea-
lighet / lika som ännu warande theas
Nädigste Öfwerhet / högst = berömligen
befråmiat hafwer: Ir jag der af be-
weft worden / denne forta Relationen,
Eders

Eders Kongl. May:t allerunderdånigst at dedicera. En då Hans Högst=
Salige Kongl. May:t / uppå dese sine gamle Undersåtares i America gjorde allra underdånigste ansökning / om några andelige Böcker och skickelige Prästmån / dem alt sådant i Råder föruntte / och af en ogemeen och oförlifelig nist om Gudz åhra / och de wilde der fring wistande Hedningars omwändelse til Gud och Saligheten / på egen Kongl. befohnd / igenom trycket låt utgå / min sal. Farfaders och Kyrkoherdens Mag. Joh. Campanii på dese Barbarers språk öfversatte Lutheri Catechismum, och den samma tillika med de andra gudeliga böcker nådigast öfversände ; är icke allenast the Swenskas Christendom / som nästan aldeles war förfallen / å nyo uprättat / och ifrån wilfarellens mörker befriad / det

De allena näst Gud / Eders Kongl.
May:ts Högst=Sal. Herr Gader och
Eders Kongl. May:t tilskrifwa / och
med tusendefalts lyckönskningar uphö-
ja och berömma : utan och de wilde Bar-
barer äro der igenom / medelst GEr-
rans tilhielp så rörde / at de med stor
förnöijesse och undran / helt gärna höra
den samma / af de Swenske sig förelä-
sas / ja en del der utinnan sina barn af
de Christne underwisa låta. Hwilket
som det är ett stort GErans wärk /
så lärer det och framdeles genom Guds
wälsignelse / winna widare framgång /
Hedningarna ewig Salighet / och E-
ders Kongl. May:t ewärdelig åbra /
lof och äminnelse tilföra. Hwilket jem-
te den höga Kongl. Råd / af Hans Högst=
Sal. Kongl. May:t allernådigst be-
wist / fördrifwar mig i försäkran om
Eders Kongl. May:ts emot allom
högst=

högstbeprißliga Råd / detta såsom en
wålment Gåfwa / in för Eders Kongl.
May:t's fötter / uti allerdiupestä wörd-
nad underdånigst at nederlägga.

Bud den Aldrahögste / som böijer
Konungars och sine Smordas hiertan /
til sådane gudelige wårts förfrämjan-
de / han som ock utkorat Eders Kongl.
May:t til en Konung och Förste öfwer
sin Israet / och så underligen genom E-
ders Kongl. May:t's stora Hieltemod
och fring hela wårlden kunnige glorieu-
se actioner, nederflagit sitt folks sien-
der: Han beskydde och beware än widare
/ för sitt helga namn skul Eders
Kongl. May:t / på hwilken näst Bud
så otaligas Sällhet hänger / ifrån all ska-
da och fabelighet / kröne Eders Kongl.
May:t alt mer och mer med lycka och se-
ger / stadfäste Eder Kongl. May:t den
höga Kongl. Thronen / samt hela det
Kongl.

Kongl. Huset uti all önskelig trefnad och
wålsignelse / samt odödelig åhra och be-
römmelse ; hwilket med alla / både gam-
la och nya Sveriges undersåtare och in-
byggjare / af innersta hug och sinne öns-
kar

Eders Kongl. Maj:ts

Allerunderdånigste och troplich-
tigste Dienare

Thomas C. Holm.

Företal

til den gunstige Läsaren.

Et torde til äfventyres någrom / såsom en fall-
sam och onödig lysla förekomma / det jag mig föres-
tagit denne Tractaten om Provincien Nya Sverige/
som nu Pallas Pennsylvania uti America, at sammans-
krifwa ; hålft jag det samma Landet / som så fierran ifrån detta
wårt Swea Rike är belägit / aldrig med mine ögon besedt / och
det der til med nu aldeles ifrån Sveriges Erond afhändt är / tor-
de och derföre synas wara lika angelägit / om wij derom något
underrättelse hade / eller icke : Men här til hafwer mig icke des min-
dre wise skäl och orsaker drifwit och upmuntrat. ty fast än detta
Landet nu under de Engellskas Jurisdiction hörer / blifwer det likwäl
af många Geographis och Historicus kallat Nya Sveriges det war-
der och ännu af den gamle Swenske Colonien bebodt / wårt språk
klart och fullkomligt der talt / samt den rena Evangeliska Låran /
så rent och oförfalskat som hos oss / genom Guds försyn och nje-
älskande Konungars / höglofl. i äminnelse / samt hederlige Prästs-
mäns försorg och sparde möda fortplantat och bibehållen ; Så
at icke oanständigt synes / oss med rättå någon kunskap at minstos-
ne där om hafwa böra / hwilket likwäl nu synes / såsom på ytter-
sta brädden ligga / at falla uthur manns minnet / så at rätt saks
finnas / som här om / något wist weta til at berätta. Dwares
före och i anledning der af / när jag för någre år sedan / begynte
at igenomse de Paper och Skrifter / som ännu kunde finnas qwar /

efter min sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holms, fördom Pastor
i Frösthult och Herenwij / och der ibland / förutan D. M. Luthers
Catechisimur / som han uppå det där i orter gängse Americaniske
språket / den tijd han war der Prädikant hos den Swenska Co-
lonien, öfversatt / och med Dedication til Hans Högst: Saligt
Konigl. May:t Konung CARL den XI:tes Herr: Fader / Konung
CARL GUSTAF gloriöryrdigst i äminnelse förfärdigat / fann jäm-
wäl åtskillige rara märkwärdigheter / angående så wäl det sielfwa
Americaniska Landets situation och beskaffenhet / des Inwånare same-
theras språk &c. Ty på det sådant icke aldeles måtte förfaras
och i förgätenhet komma / begynte jag det samma / wid ledige stun-
der at tilhopa leta; hwilket / sedan jag det jämfört / icke allenast
med min sal. Fader Mr. Johan C. Holm, som ock den tijden där
sammastådes varit / utan ock med andra lärde och trowärdige
Måns skrifter och berättelser / och det i någon ordning bracht / lå-
to straxt wid des åskådande någre förnåme och curieuse Mån sin
goda behag och omdöme der til förmärka. I synnerhet må jag
här billigt nämna / Hans Hög: Grfl. Excell. Konigl. Rådet och
Præsidenten Gref **Bengt Oxenstierna** / wåre Förfaders och
Fädernes Lands Antiquiteters och berömlige ihogkommelses / höga
ålltare och befordrare / som ibland sine förnåme och högwichti-
ge Uimbetes beställningar / icke allenast bewärdigade mitt första
Project där uppå / med nådgunstige ögon beser utan ock / til större de-
len igenomläsa / och si n höga ynnest der wid höra låta. Der til
med som jag någre år bort at / haft någon beställning wid Kon-
gelige Antiquitets Archivum, hwarest besynnerligen för händer haf-
wes / til at sammansöka och ifrån glömskones möster befria / alle
hwad

Hwad som häst kan lända / til wåra Förfäders och Fädernes
 Lands heder och ihogkommelse / så har jag ock detta / utom mine
 ordinarie syflor / wid ledige stunder sammanhänatat / hwilket ock icke
 utan skäl förmodeligen der ibland lärer kunna räknas : särdeles
 som här utinnan icke allenast (fast än korteligen) berättas / om the
 Swears och Wöthers af urgamla tider här ifrån til America gjor-
 de utfärder / huru de sig der sedermera nedersatt och bygdt / samt
 Hedningarna uti den Christna Tron / der å orten först undervisat /
 jemte sielfwa Landets och des Inwånares art och beskaffenhet : ut-
 tan ock / åtskillige Konungar och andra förnåme och hederlige Per-
 soner / warda här nämde / som nu äre wäl igenom döden afgångne /
 men doch hos efterkommanderna / för sine berömlige gärningar och wäl
 förde lefwerne / en högloflig åminnelse och lofwärdig ihogkommelse för-
 tient hafwa : hwilket alt / med flere andre orsaker / mig än widare styrke
 te til Fädernes-Landsens tjenst / denne korta Tractaten at omskrifwa
 och sedan til trycket befordra. Jag förser mig färdenskul til den
 gunstige Läsaren / at der han något sig til nöije här utinnan fin-
 nandes warder / behagade han det tillskrifwa / icke så mycket min-
 ringa flit / som jag här wid kunnat anläggia ; utan fast mera
 de åtskillige lärde / förnåme och hederlige Män / hwars skrifter och
 berättelser / jag til des större fullkomlighet och wisshet / här wid kunnat
 mig afbetiena / och på sine ställen tilböriligen nämde warda :
 allenast det förmodar jag / at hwad jag uti en god mening / en-
 faldigt upteknat / den til ynnest benågne Läsaren / lärer med gunsti-
 ge ögon åskåda / och til det bästa uttyda ; hwar med jag honom
 Gud alzmächtig troligen anbefaller.

Denne Tractatens innehåld.
Then Första Boken.
Om America igemen.

CAP.

Pag.

1. Om America igemen / des belägenhet / fördelning / och huru den samma af the Europeer är bebygd / samt hwad för Regements form the der föra. I
2. Huru / på hwad tid / och utaf hwilka Europeer America först är uptått. 12
3. Om the Americaners härkomst / på hwad sätt / och igenom hwad wägar / så wäl the som diuren / äre i den nya Wärlden / eller America komne. 21
4. Om the Americaniske Länders fruchtbarhet 27

* * *

* * *

* * *

Then Andra Boken.

Om Provincien Nya Sverige / eller

ler som den nu kallas Pensylvania, uti America.

CAP.

Pag.

1. Om Provincien Nya Sverige wid Virginien, deras belägenhet och fruchtbarhet 27
2. Om Nya Sverige / til alla de förnämsta orter och namn/ som på des bifogade afsättning finnes/ korteligen beskrifwit 36
3. Om wäderleken och åhrsens tider/ uti Virginien och Nya Sverige. 46
4. Om Virginien och der wid gränsande Provincier Nya England / N. Holland och N. Sverige / på hwad tid / och huru de af the Christne blifwa upfundne. 52
5. Om Nya Sverige / på hwad tid / och af hwad tilfalle / det wardt utaf the Swenske först beseglat och bebygdt. 55
6. Om Gouverneuren Johan Printz Resa til Nya Sverige åhr 1642. 63
7. Om Folket i gemen som reste til Virginien, och huru de Americaner hafwa sig emot dem förhållit. 66

6. Huru

8. Huru the Swenska hafwa bebygdt Nya Sverige / och hwad för Skansar och befästningar the der uprättat. 72
9. Huru the Swenska bortmiste Nya Sverige / och hwilka som der öfwer sedan warit rådande. 78
10. Om the Swenstas tilstånd uti Nya Sverige / sedan det kom ifrån Sweriges Crona : Huru högloslig i åminnelse Konung CARL XI. öfwersticker till dem Präster med Gudeliga böcker / och wid hwad tilstånd the dem / wid theras ankomst funnit ic. 84
11. Om the Swenska Präst-män / som först planterat Guds Församling uti America och Nya Sverige. 106

* * * * *

Then Tredie Boken.

Om the Americaner wid Nya Sverige eller Pensylvania.

1. Om

1.	Om the Americaners härkomst och språk/
wid Virginien och Nya Sverige.	110
2.	Om the Americaners art och bestäffenhet/
der sammastådes.	120
3.	Om samme Americaners klädebonad.	124
4.	Om theas maat och dryck / och huru the
den samma tilreda.	125
5.	Om theas huus och boningar / samt
husgeråd.	127
6.	Om theas Gifftermål och Barns upfo-
strande.	131
7.	Om theas exercitier och hantering.	133
8.	Om theas köpenskap och handel / samt
penningar.	137
9.	Om theas Öfwerhet och Regemente /
samt Lag och Rätt som hos dem för-
öfwas.	139
10.	Om theas krig och wapn / samt grymhet
emot sina fiender.	144

11. Om thetas Tro och Gudstienst / samt
 hwad för hinder dem äre i wägen / at the
 swärligen warda til den Christna Reli-
 gion omwände. 146
12. Om the Americaners död och begrafning-
 gar / samt sorg öfwer de döda. 150

* * * * *

Then Fierde Boken.

En Orde- och Samtals-bok på
 ofwan:de Americaners språk / bestå-
 endes af åthskillige små Capitel och
 Delar. 153

ADDENDA.

1. Om the Mynqueffer eller Mynckuffar, och
 thetas Språk. 180
2. Om någre märkwärdige och sällsamme
 ting uti America. 185

Then

Totius
AMERICA
 Descriptio.

I. N. J.

Den första Boken

I. Capitel.

Om America i gemen / des belägenhet / fördelning /
och huru den samma af the Europeer är bebygd /
samt hwad för regements form the der föra.

Alla Jordenes runda Klot / be-
stående af watten och jord / warder utaf the Lär-
da och jordennes beskriwure uti den gamla
och nya Werlden fördelat. Den gamla Werl-
den är den i hwilken wij hoo / och begriper
uti sig Europam, som ligger norr ut / Asiam
öster / och Africam, söder ut ; Den nya Werlden kallas A-
merica, och är belägen wäster ut / hwilken äfwen så wäl haf-
wer warit til ifrån wärldenes skapelse / som den gamla ;
Men os som beboo den gamla Werlden / är den samma se-
nare bekant bleswen. Och ehuru wäl man här allenast
tänkt wisa en liten Relation eller Beskriwning om den Ame-
ricaniste Provincien **Nya Sverige** wid Virginien: så syn-
nes

nes doch wid detta tilfället en otienligt / at man först om America, eller (som den af the Stöfarande kallas) Westindien / i gemen något förmåla måtte. Hwad fördenskuil dess belägenhet widkommer / så hafwer den / efter then lärde Philippi Cluverii afritning / öster ifrån / Oceanum Atlanticum och Æthiopicum, wäster / Mare del Zur eller Pacificum, söder / Fretum Magellanicum och Terram Magellanicam, norr / Mare Glaciale och de land under Polo Arctico belägne: fördelandes måst alle Geographi och Lärde / hwilka den bestrifwit hafwa / uti Americam Septentrionalem och Meridionalem, samt des tilhörige där; efter såsom sielfwa naturen hafwer den samma således igenom ett Nääs wid pass 15. miil bredt fördelt / som kallas Isthmus Panamæ eller Panamicus, så at hwad ofwan emot Norden ligger / kallas den Nordre och nedanföre mot söder / den Södre America.

Nordre America beläggande / så är der at märka / först / Sinus Mexicanus, stora floden / S. Laurentii, och Fretum Hudsonis: sedan dess hufwud Provincier som the Europeer sig där bemächtigat och bebyggt hafwa / af hwilka desse äre the förnämsta.

Mexico, eller Nya Spanien: denne är den förnämsta som the Spanier besittia uti America, och är af Ferdinando Cortesio, en Spanior Anno Chr. 1521. intagen och under them bracht: Här uti är en skön stad / i hwilken the Spaniskas Vice-Roy hafwer sit Residens: jämwal och Archieviskops säte och Universitet.

Nya Mexico, eller som somlige det kalla Nova Granada, ligger ofwan före Nya Spanien och beitrår af åtskillige Konunga-Riken / hwilka the Spanier först Anno 1598. hafwa upfunnit: här finnes Gull och Silfwer / Mineralier samt åtskillige slags dyrbara stenar.

Florida,

Florida, är ock af de Spanier upptäckt / och dertfore således kallad / efter the den uppå en Palmsondag upfunno / hwilken the kalla Pascua de Flores: The hafwa här af allenast en dehl inne / med Städerna S. Matheo och S. Augustino; Men hwad som vidare emot Virginien ligger / in till Staden Carolina, det hörer the Engelska til: the hafwa tagit det ifrån Fransosen Anno 1600. hwilka först 1564. begynt det at bebyggia: här finnes ock metaller, särdeles Koppar och Bly.

Canada, under detta / begripes i gemen alt det öfriga emot norden / in til Fretum Hudsonis, och är jämwäl af the Spanier först upptäckt; men efter the intet der funno något särdeles som dem anstod / hafwa the det samma igen öfvergifwit / kallandes det Capo di Nada, eller Cap von nichts: här til höra åtskillige Provincier, ibland hwilka äre the förnämsta / Nova Francia, wid floden S. Laurentii, är uti förra Seculo af the Fransoser / uti Francisci I. regemensz tijd / först upptäckt och bebodd: här finnes Koppar och bly. Quebec, är hufwudstaden der uti / hwarest the Fransoskas Vice-Roy hafwer haft sitt Residens! men år åhr 1629. af de Engelska eröfrad och intagen.

Louisiana denne år wid Virginien belägen / och af Fransosen Anno 1678 först upptäckt / och sedan deras Konung til åra således kallad / hela Provincien warder räknat til Novam Franciam.

Estotiland, Terra Laborador eller Nova Britannia, ligger öfwanföre Nya Frankrike / wid Sinum Hudsonis / och skal jämwäl der finnas Gull och Silfwer / samt kostbara stenar / såsom Marmor / Jaspis och Smaragder.

Virginia, här wid äre the Europeeste Colonierne, såsom, Nya Swerige / Nya Engeland och Nya Holland:

om hwilka på sit rum/ uti den andra boken i denne Tractaten/ vidare förmåles.

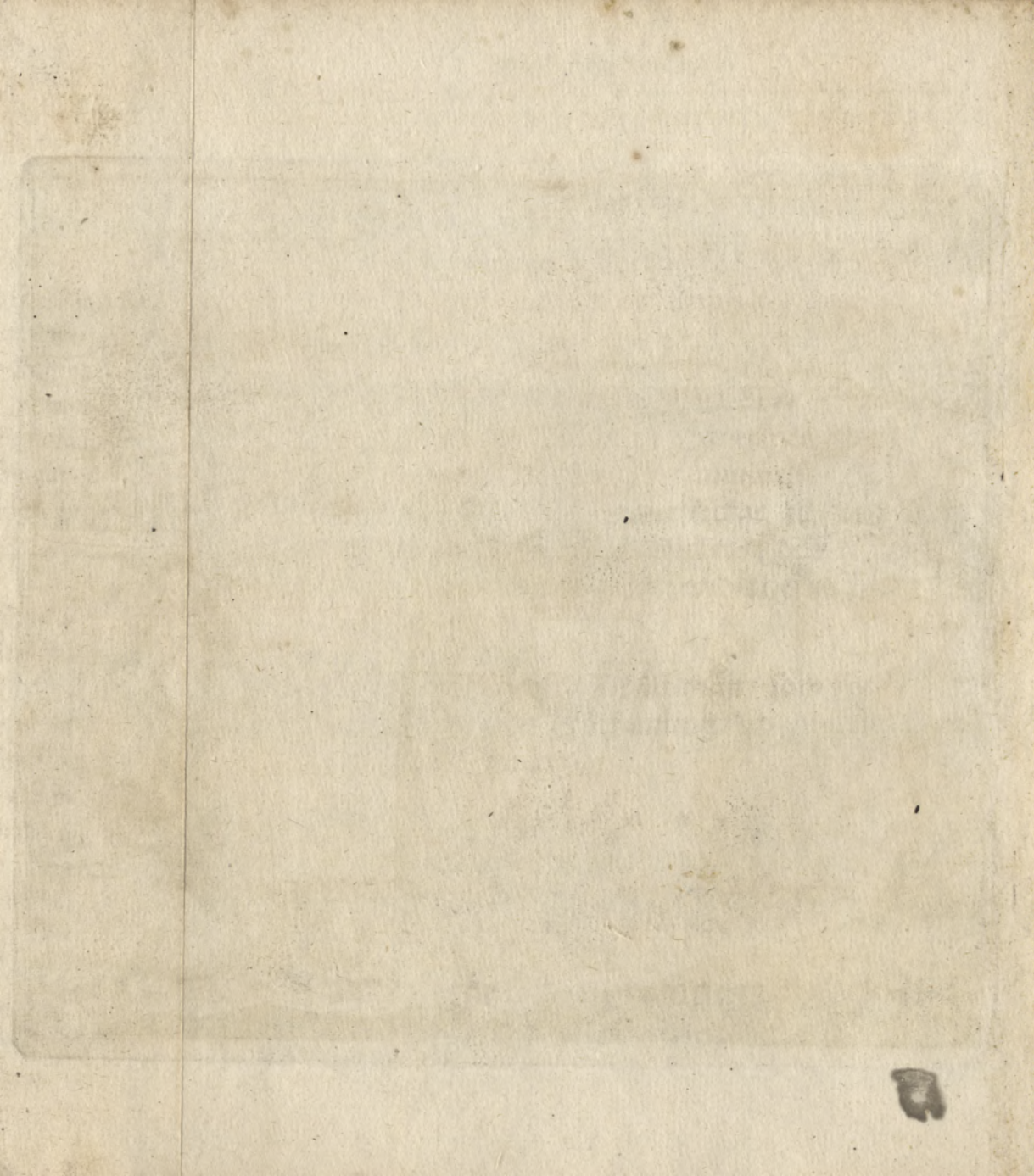
Ett stycke af Virginien, kallas och Maryland/ eller Terra Mariæ, hwar ifrån the Europeer bekomma det bästa Virginiska Tobak. Swårt öfwer väster uth/ äre och nägre nyligen upfundne Länder belagne/ ibland hwilka äro Nort-Walles, Sud-Walles och Nya Danemark: Hafwet som der til ligger/ kallas Mare Christianum; men hward som vidare sträcker sig emot Polum Arcticum, det hörer til Terram Incognitam.

Uti denne Nordre delen af America, äre jämnwål wid slutet af nästförflutit Seculo, neml. år 1680. och följande/ åttskillige Nya Länder och Landstaper/ som tilförene intet hafwa warit the Europeer bekante/ af en wid namn Ludovicus Hennepin, Missionar: Recollect: Notar: Apostol. upptakte: hwilka emillan Nya Mexico och Ishafwet stola wara belagne/ och wida öfvergå hela Europa uti storlek/ sträckande sig öfwer 800. miil i längden/ och warda af 200. Nationer folk [som alle hwar för sig hafwa sine särskilte språk] bebodde: blifwande der til med af en stor flod som löper igenom landet bewattnade/ ic. Han beskriwer der jämte et öfvermåttan stort wattungfall/ wid floden Niagara och emillan sön Ontario eller Frontenac och Erie belaget/ (se Tab. vi.) hwars like neppeligen i hela werlden skal finnas/ Det skal wara öfwer 600. foth högt/ och nederfalla utföre et stort berg/ hwilket det samma i tu fördelar/ så at det på bägge sidor nederfaller: Watnet ifrån den sträckeliga högden/ skal brusä så starkt/ och gifwa ett sådant don ifrån sig/ at det wid sunnan wäder 15. miil wäg höras kan: och är wid Herr Hennepins beskrifning där om/ sålunda afritat som det här bifogat finnes.

Han

T. CH. sculp.

Han är der til med i den meningen/ at den norre delen af America och Japan skola sträcka sig tillsammans/ och gifwer anwifning/ huru man en kortare wäg än tilförende/ och utan at 2:ne gånger passera Æquinoctial linien, skal kunna resa til China och Japan; Hwar om bem:te Hennepin, hwilken i urwa åhrs tid skal hafwa bewaudrat Americam, uti sine 3:ne Resebeskrifningar der om widtlöfteligare för-måler: den Första kallar han/ Description de la Loviciane, nouvellement decouverté au Sud-Oüest de la Nouvelle France &c. den Andra Nouvelle Decouverte d' un tres grand Pays, situé dans l' Amerique entre nouveau Mexique & la Mer glaciale &c. Tredie Nouveau voyage d' un Pays plus grand, que l' Europe &c. Nu nyligast igenom trycket utgifne.

Södre America belangande/ så är der wid at taga i Sacht/ först/ Fluvius Amazonum, som flyter öster ifrån under linien, uti det Atlantiske hafwet/ och Fluvius Platae eller Argenteus, hwilken flyter mot söder uti Oceanum: sedan des förnämsta Landskaper/ som äro följande.

Terra firma, ligger till Sinum Mexicanum, mit emot Isthmum Panamicum, och kommer the Spanier til/ warandes der uti åtskillige Provincier, såsom Terra firma in specie, som och kallas Castilia Aurea. Panama är en bras handelsstad. Porto Belo, eller Portus Pulcher, är en stön hamn wid Sinum Mexicanum belägen. Widare äre/ Carthagena, S. Martha, Venezuela, Nova Andalusia, Carabana, Paria och Nova Granada, &c.

Peru eller Regnum Peruanum, är den mächtigaste Provintz, näst Mexico uti America, och är Anno 1529. i Kon: Carl V. tid upptäckt af en Spanjor Franciscus Pizarus wid namn/ ifrån hwilken tid/ han stadigt hafwer hört the

Spanste till. Sielswa Landet wårder uti tre Audientias eller Præfecturas fördelt: Quito eller Præfectura Quiti, ligger iust under linien: åfwen så hufvudstaden Quitum, uti hwilken är Kongl. Rätt och Universitet.

LosReijes, eller Præfectura Regum, ligger der under och är altså mit uti Peru, Lima, Los-Reyes eller Civitas Regum wid hafwet: Denne är den skönesta stad uti America, och först uptåcht af the Spanier Anno 1535. Här hafwer den Kongl. Vice-Roy öfwer den södre delen af America sitt Residens.

Lotharcas, eller Præfectura Charcarum, här uti är hufvudstaden La Plata, eller Argentea, hwarrest ock är Erkebistops säte. Potosi eller Potosium, i denne Provins är det bästa bärgrårk uti hela America.

Chili, detta landskapet är Anno 1535. af the Spanier uptåcht och intagit/ och är der temmeligen kallt: S. Jago eller fanum S. Jacobi, är hufvudstaden der uti/ hwarest Gouverneuren residerar.

Terra Magellanica, hafwer sit namn bekommit af Ferdinando Magellano, en Portugisisk man/ hwilken den samma Anno 1520. hafwer intagit. Efter des belågenhet skal der wara temmelig kallt: the Spanier hafwa der bygt 2:ne Städer/ S. Philippe och Nombre de Jesus; men efter der war så kallt hafwa the dem igen öfwer gifwit.

Tucumanna, the Spanier hafwa måsta delen här af tæ/ och är S. Miguel eller Fanum S. Michaelis bästa staden der uti: S. Jago del Estero, eller fanum S. Jacobi de Storea, der uti är Gouverneurens residens.

Paragaij, detta landet kommer ock de Spanier till. Brasilien, är Anno 1501. af the Portugiser uptåcht/ hwilka

hwilka den samma och ännu hafwa i besittning (wansedt Holländerne hafwa fuller understundom budit til at drifwa them dådan) görandes sig ther god profit/ besynnerligen af Socher: S. Salvator eller fanum S. Salvatoris, är hufwudstaden der sammastådes/ hwarest är Erkiebiskops säte/ en god hamn och 2:ne fasta besättningar. Här uti Brasilien, är och nyligen en mycket rik gullmina upfunnen / hwilken förmenes åhrligen här efter skola kasta af sig en stor skatt och inkomst/ emedan det skrifwes at iu diupare och längre man gräfwit in åt landet/ iu mera och rikare malm skal der finnas. Här skal och wara ormar utan förgift / och altså till math tienlige.

Amazonen, är en stor hoy med sinå Landskaper / som liggia under floden Amazonen, och äre intet stort af the utländska bebodde.

Åre som äre belagne omkring America angående / så äre dese the förnämsta som af the Europer beboos/ neml.

Azores eller Insulæ Accipitrum, liggia rätt när Europa, så at man intet wäl wet/ om de rättare til Americam, eller Europam räknas skola: tilförende/ medan de hörde the Nederländske til/ kallades de och Insulæ Flandriæ; men nu komma de Kongen i Portugall till/ och äre til tablet ix. Hwilka alla äro mycket fruchtbara; Tercera är den förnämsta ibland dem/ på hwilken hufwudstaden Angra är belagen.

Insulæ Antillæ, hafwa detta namnet bekommit af the Spanier/ efter de äro Insulæ ante Americam, det är sådana öar som äro belagne fram före America, när man tijt ifrån Europa seglar. Och efter dese Antiliske öar/ äre temmelig många/ fördelas de uti fyra Classer: 1. Antillæ Majores, eller de stora Antiliske öar. 2. Insulæ Barlo vento. 3. Ins. Sottovento. 4. The Lucaijske öar. Antillæ Majores äre dese fyra.

Hispaniola, hörer måstedelem the Spanier til: och är Domingo den förnämsta Hufwudstaden der uppå/ och äldst ibland alla uti America som the Spanska hafwa bygd: på norr sidan hafwa ock the Fransoser sig nederfatt.

Cuba, ligger widare bort/ och hörer heel och hållen the Spanier til: här uppå är den stora handels staden Havana, wid hwilken den Spaniske Silfwerflottan församlas.

Jamaica, är en god del mindre/ och kom tilförende the Spanier til/ hwilka der hafwa bygd en stad som the kalla Sevilla del Ora; men bleswo Anno 1655. utaf the Engelska der ifrån drefne. Anno 1692. är denne den förmedelst en Jordbåfning heel ruinerad worden/ hwilket de Fransoser noga i aecht tagit/ och sökt sig at blifwa måstare öfwer den samma; Men the Engelske hafwa sig doch lyckeligen förswarat: der finnes det bästa Säcker.

Porto-Ricco, eller Inf. Portus Davidis, är än då mindre och hörer the Spanske til/ hwilka där uppå hafwa bygt en stad som the kalla S. Juan de Porto Ricco. Uti alle dese öar finnes Gull och Silfwer/ besynnerligen här uti Porto Ricco.

Insulæ Barlovento eller Adventuū, ligga öster emot den stora Attiliske öen/ hwilka och Inf. Caribes warda kallade/ och hafwa åtstillige Nationer af Europa dehl der uti. The Fransöfke hafwa dese inne/ Guadelupia, Martinica, S. Crucis, S. Bartholomæi, S. Lucia och Inf. Testudinis. The Engelske dese/ Inf. montis Serrati, Antigoa, Inf. Niuium, Angilla och S. Christopher, af hwilken en dehl kommer the Engelske och en dehl the Fransöfke til.

The Danske hafwa Inf. S Thomæ.

The Holländske/ Inf. S. Eustachii.

Hertigen af Surland/ Inf. Tabaci, hwilken är honom af Kong Carl II. uti Engeland förärad. Inf.

Inf: Sottovento, eller infraventum, ligga ofwan före Terra Firma, och söder emot den stora Antiliske Ön.

Inf: Trinitatis och Margaritæ komma the Spanier til/ hwarest the hafwa mycket rikt Pärlesång. Curassoa kommer the Holländske til.

Lycayske Öarna/ ligga under Florida och norr emot den stora Antiliske Ön/ och äre desse der under de bekanteste: Bahama, Lucayoneca och Guanahamia; denne är den första Ö som Ch: Columbus upfann/ och kallades af honom S. Salvator, förmenes ock af somliga/ wara den första som the Europeer hafwa sedt utaf America.

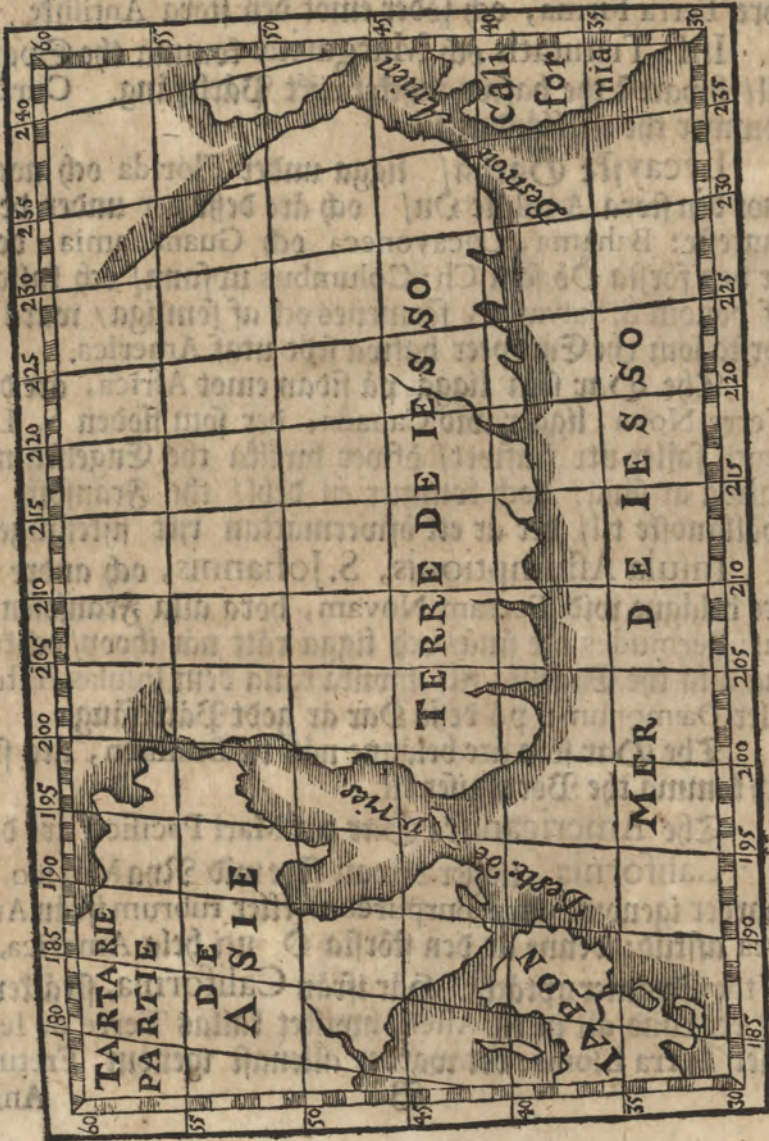
The Öar som ligga på sidan emot Africa, äre desse/ Terra Nova, ligger wid Canada, der som floden S. Laurentii faller uti Hafwet/ öfwer hwilka the Engelska måst hafwa at säna: doch kommer en dehl/ the Fransöske och Hölländske til/ der är ett öfvermåttan rikt fiskefänge.

Insula Assumptionis, S. Johannis, och andre som äre belagne wid Terram Novam, höra alla Fransosen til. Inf: Bermudes äre små/ och ligga rätt när ihoop/ och komma alla the Engelska til/ hwilka kalla dem Insulas Æstivas eller Dæmonium: på desse Öar är godt Pärlesång.

The Öar som äre belagne näst til Brasilien, äre små/ och komma the Portugiser til.

The Americaniske Öar uti Mari Pacifico äre desse.

California, ligger ofwan före wid Nya Mexico, och warder igenom Mare purpureum eller rubrum ifrån America afskild: denne är den största Ö uti hela America, och af the Spanier upptäckt. Här ifrån California, sträcker sig ock ett Land alt in til Asien, hwilket kallas Terre de Ieslo, eller Terra Esonis: det warder allenast igenom Fretum

Anian, der ifrån Skilt/ och hafwer här til intet warit bekant/ hwarföre det en heller på Land-Charterne finnes wara utsat/ men wid Lud: Hennepins Amerianiske bestrifning är det således som här ses aftecknat.

Wit öfwer Peru och Tropicum Capricorni, liggia stoor myckenhet med små Öar/ som af the Holländske äre uptäcte/ ibland hwilka the förnämsta äre/ Ins. Muscarum, Principis Guilhelmi, Canum; och Inf. Bonæ Spei &c.

Inf: Salomonis, ligga emot Asien, rätt under linien, och äre af the Spanier Anno 1567. först uptäcte: hwilka i förstone hafwa der bekommit stor rikedom/ derföre de och kallade äre salomonis Öar; men skola nu wara temmelig uthödde/ the äro 20. tilsammans/ ibland hwilka S. Isabella är den förnämsta.

Insulæ Latronum, äre belagne när in til Asien, och warda af somliga räknade til Asiam/ och af somtige til Americam: the höra alle the Spanier til/ och hafwa åtskillige namn/ såsom Insulæ Velarum, Ins. Sapanæ, och i näst förflutit Seculo, äre de efter Drottningen uti Spanien kallade Insulæ Mariæ Annæ: på somlige Land-Chartor nämnas de Archipelagus S. Lafari. The andra små Öar/ som ligga här och der omkring/ komna måst alle the Spanier til.

Således är nu America, eller den Nya Werlden/ belagen/ och af the Europeer bebygd: Swad thesas regements form och republique der sammastådes widkommer; så hafwa the Spanier som bebo Peru och Mexico, sina Pro-Reges; hwilka the måst efter hwart tredie åhrs förlopp kalla tillbaka/ och för den kunskap the der/ förmedelst sit förde regemente och regerande hafwa erhållit/ tilläggas the til det Indianiske rådet/ the regera folket både med Wapn och Lag.

Uti andeliga saker/ hafwa the Arkiebiskopar och Biskopar

stoppar ifrån Hispanien tijt sände / ia / och många af de Dominicaners och Franciscaners Klöster.

Civile saker angående / så hafwa the uti hwar Provins sine Tings och Domställen / hwarest sådant afgjores och dömmes / såsom uti Regno Mexicano, Gvadalajarense och Gvatimalense. Uti Hispaniola, hwar under ligga Antille Majores, Peru och Quito, wänies folket alt ifrån Barn- domen wid andeliga och civile lagar: der hafwa the ock up- rättat Academier, hwar uti både andelige och wärldzlige studier föröfwas.

The andra Europeer hafwa uti sine Colonier Gouver- neurer och Landzhöfdingar / utaf hwilka somlige forestå Militien och somlige Handelen / regerandes mest efter sin egen rätt och godskinnande.

Elliest är ratio status hoos alle som hafwa Colonier uti America, at hwad som the inne hafwa / söka wäl at be- wara och emot fienden förswara / hwarfore the ock sine Stä- der och Befästningar emot fiendens hastiga anlopp / med Murar och Wallar wäl befästa.

2. Capitel.

Huru / på hwad tijd / och utaf hwilka Europeer /
AMERICA först är uptäkt och påfunnen.

A hwad tijd / och utaf Hwilka / America först skal wara uptäkt och påfunnen / finnes ibland the Lärde åtskillige meningar: En stor dehl hålla fore at the Samla intet hafwa wetat af America, utan skal allenast för 200. Åhr sedan / wid pass / wara först upfunnen / då Christopher Columbus, och efter honom Americus Vesputius, den först uptäckte: fördenstul the och den

den samma Orbem Novum, eller den Nya Werlden/
kallat hafwa. Om Columbo och Americo, huru the först
upfunno Americam, finnes detta förnemligast uti Histo-
rierne.

Chr. Columbus, bårdig af det Genuesiska Hårsta-
pet Nervi uti Italien, hafwer wänt sig alt ifrån barndom-
men at fara til siöds / och warit en förfaren och lärd Natur-
kunnig: När han uti Spaniske Västersiön ofra seglade /
och blef warse / at på wiså tider om åhret / upkom på
Hafwet wästån ifrån starcke och långwarachtige wäder;
skal han giordt sig aldeles försäkrad / efter han wiste at al-
le wäder hade sina första uhrsprung af Jorden / at wäster
ut / öfwer den stora siön måste äntl. wara ett Land / hwar
ifrån sådant wäder komme. Hafwer fördenstul sig före-
tagit et sådant obekant land at upsocka; Och på det han
mätte der til nödwändige medel bekomma / hafwer han
rest til åtkillige Konungars och Potentaters Hoff / och
detta sitt upsat tilkänna gifwit: der jämte begärandes der
til Skepp / Folk och annat som kunde tarfiwas; Men är af
alle / i förstione blefwen förachtad och förskuten: til des
äntl. Konungen uti Castilien Ferdinandus V. och des
Drottning Isabella, låta sig öfwertala / och tilrede at Co-
lumbo både Skepp och andra nödwändigheter / som der
til kunde fordras. Begaf sig altså Columbus åhr 1492.
den 3. Augusti, at upsocka Americam med 3. Skepp och
120. Man Spaniorer. När nu the efter 30 / och några da-
gars seglande / intet funno något Land / och i medler tid
theras Prowiant och lifs medel begynte mangla för dem /
begynte Skepsfolket på at knorra emot honom / styllandes
honom för en förförare / och befalte at han straxt skulle

wända om tillbaka igen/ elliest wille the kasta honom öfwer bord i sön; Men han förmätte dock äntel. igenom mycken bön hos them/ at the ännu skulle wänta uti 3. dagar/ och funno the intet i medler tijd Land/ wille han då wända om igen; Händte altså innan dese dagar woro förbij/ at the fingo see Land/ och kommo omfider til den Lucaiske On Guanahami; Hwarest Columbus strart lät gjöra ett Kors/ den korsfäste Christum til åtanka/ och uprättade det samma på den orten som the först kommo til landz/ kallandes den samma St. Salvator. Sedan seglade the til On Cubam, på norre sidan/ och så til Hispaniolam, hwarest the funno mycket Gull; Här på Hispaniola fick han förlof af Konungen der sammastädes/ at bygga en Skantz/ hwilken han med 38. wäl bewäpnade Spaniorer besatte/ begifwandes sig sedan åhret der efter/ med stoor skatt af Gull/ Silfwer och ädla Stenar åt Spanien igen/ och berättade huru denne theas resa hade för sig gåt: Hwarest han då med stoor Nåde af Konungen blef utfågnad/ och derföre med Admirals titul behedrad. Andra gången seglade han tijt 1498. med 17. Skiepp/ och 1500. Man stark/ då han wid sin ankomst fann/ at alle woro förmördade af the Indianer/ som han der första gången lemnade. Här hafwer han låtit bygga Staden Isabel-la och S. Domingo, samt Fästningen S. Thomas: uptäckandes sedan Anno 1490. Cubam och Iamaicam: och 1504. andre der omkring liggande Öar/ iännwål en dehl af första Landet på America.

Americus Vesputius, war en Florentjner/ och anstälte sin resa til Americam Anno 1502. med stort anthal af Folk och Skiepp/ på Emanuelis Konungens i Portugal befalning: då han reste under Æquinoctial linien, och
uptäckte

uptåfte Kusten af Guinia och Brasilia, in til Tropicum Capricorni, af 32. grad: lat: austr: och vidare åt floden Dela plata, til 32. Grader.

Andra gången stälte han sin resa til On Real, på wägen åt Brasilien, och när han kom wid Capo Verde och Sierra Liona, fick han olycka wid Guinea, i det at skeppet som förde theras Prowiant/ förgefs/ och måste fördenskul begifwa sig til baka igen. Hafwer altså Americus Vesputius icke allenast besedt desse oswannånnde Dar/ utan och sielfwa fasta Landet af America påsumnit; Fördenskul och hela Landet sedan efter honom är kallat wordet America.

Widare om Columbo och Americo see Joh: Lud: Gottfr: historia Antipodum, de 2:ne Spanske historie skribenterne Gomara och Mariana samt Seb: Munsteri Cosmographia &c.

Andra Lärde/ äre i den meningen/ at America långt för detta och redan uti de älssta tider skal hafwa warit dem gamlom bekant; hwilket the först af den H. Skrift bewisa willia/ och af det som låses 2. Paralip: 8. och 9. at den Högwise Konungen Salomon utskickade Skepp till Ophir, hwilka alla 3. åhr kommo tillbaka med fint Gull af 450. Centener, samt Silfwer/ Elphenben/ Apor och Påfoglår. Detta Ophir som desse Skepp hafwa seglat til/ mena the warit America [särdeles Insulæ Salomonis eller Hispaniola och Peru] och det för desse orsaker: först/ efter skeppen alle 3. åhr kommo tillbaka/ så måste ju theras resa tillångt bort belågne Orter warit giord: Ostindien hafwer warit Salomon när/ och åth norr och söder/ hade the intet kunnat anställa någon lång resa til söds: Wore altså här utaf at sluta/ det skeppen måtte då gått wäster ut/ til den Nya Wårlden/ som längre bort ifrån R. Salomons

Nijle

Rikje wore belägen. För det andra kunde ey heller någon orth i världen / wara rikare och öfwerflödigare af Gull / Silfwer / Apor / kosteliga Trån och Stenar [som Salomon har låtit hemta] än äfwen the Americanske Länder; Men detta ogillas doch af andra som hålla före / at detta Ophir intet annat Land hafwer warit än Ostjndien / och det för desse orsaker. Först emedan det war Kon: Salomon när wid handen / och at alle desse dyrbara saker / kunde der wäl nog bekommas: der til med står intet uti ofwammånnde rum / at stieppen hade giort så lång resa / at der til fordrades 3. åhrs tid / utan i hwart 3:die åhr hafwa the sådant fördt med sig. För det andra / så wore fuller America med Gull / Silfwer och andra sådane kostbare saker wäl försedd / men Ostjndien / beshynnerligen China i K. Salomons tid / mycket mera: skulle fördenskul warit fåfångt (som man i Ordspråket talar) at gå öfwer An efter watn och hemta the ting ifrån så wida bort belägne orter / som man bättre och öfwerflödigare / närmare bekomna kunde.

Näst den 5. Skrift, willia the utaf den wise Platone och Diodoro Siculo bewisa / at America redan uti de äldsta tjder skal hafwa warit the Europeer bekant; emedan the beskriwa en Ö / hwilken the kalla Atlantidem Insulam, wid fretum Herculeum belägen / som skulle wara en dhel större än Asia och Africa eller Lybia; Men at Plato och Diodorus Siculus, intet der igenom förstå Americam utan den rätta Atlantiske Ön Swea: Riket / det wisar klarligen och widlöfteligen then Hög: lärde Professoren D. O. Rudbeckius, uti sin Atlantica Tom. I. Cap. VII. och Tom. II. Cap. I.

Andra återigen hålla före / at någre stiepp hafwa fuller kun-

ler kunnat uti dese tjder blesne til Americam, utaf oswäder
 eller annat tilfalle dresne/ och således på somlige orter wor-
 det med Jwånare besatt; Men at någon skulle hafwa
 kommit tillbaka der ifrån igen/ och om sin resa berättat/
 willja the intet förmoda:

Doch äre någre Engelandare / som wilja bewisa/ at
 America allaredo Anno Christi 1190. skal wara upfun-
 nen af Mandoc, Oven Guisneths Son / Prinzen af Wal-
 lis; hwilken twenne resor skal hafwa begifwit sig tjt / och
 är omsider der sammastädes död bleswen: skolandes han
 jänwål hafwa låtit der bygga en fästning uppå Florida,
 eller Virginia, eller ock som somlige mena på Mexico; för-
 denskul det och skal wara härkommit) at uti det Mexicani-
 ske Språket så många Britaniske Ord innmångde äre/ som
 ock/ at the Spanier wid sin ankomst tjt / någre Christelige
 plägseder hoos samma folk förmärkt hafwa.

Men förutan detta kan ock wisas/ at America ända
 tilförene/ är af dese Nordiste Länders Jwånare fem sär-
 skilde gånger beseglat och bebodt: Anno Christi 996. wid
 pass / af hwilkom den ock varit kallat Winland det go-
 da/ och Strålingaland; som på gammal Gøthska i 6.
 särskilta Capitel beskriwit finnes/ uti den stora Konung
 Dlof Trygwasons Historia/ eller Snorre Sturlesons
 siette dehl/ Tom. I. ifrån pag. 329. til 348. af den berömlig-
 ge Antiquarien Wålborne Herz Joh: Peringskiöld Anno
 1697. igenom trycket utgifwen: hwar utaf man för kort-
 het skul allenast wil här införa/ först thetas namn som det-
 ta Winland det goda uplått och besökt hafwa; sedan
 the omständigheter / hwar med det samma afmålas och be-
 skrif-

skrifwes; på det man der utaf må sköna huru wida America der af kan igenkännas.

1. Som hafwer anstält sin resa til detta Landet/ läses hafwa warit en wid namn Leif Erikson/ hwilken ock något tilförende wart af Konung Olof Trygwason uti Norrige/ sticlad til Grönland/ at der förkunna den Christina Läraran/ han hafwer rest dit 35. Mån stark/ bygt der hus och bodt der öfwer winteren.

2. War Thorwald Erikson/ Leifs broder/ han hafwer begifwit sig at samma Orth med 30. Mån och warit der öfwer Winteren.

3. War Torsten Erikson/ hwilken reste tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ efter sin Broders Thorwalds Lj med 50. Mån af utwalt/ starkt och stort folk.

4. War Karlsemne/ som begifwit sig tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ med 60. Karlar och 5. Qwinnor/ samt allehanda slags Bostap/ efter the der då ärnade at bebygga Landet.

5. War Freidis Eriks dotter och bröderna Helge och Finboga/ hwardera med 30. wiga Mån/ förutan Qwinnor: warandes alle dese/ först reste at Grönland/ och sedan der ifrån til den Nya Werlden/ eller som the den kallat Winland det goda.

De omständigheter som detta utaf them upfundna Landet beskriwes med/ angående; så läses der/

1. At Landet war sagert/ skogwuxit och intet långt emillan skogar och sidar.

2. At der war många Dar och grund sid/ när siön föll ut/ samt hwit sand.

3. At der i siön eller An war Lar och allehanda slags annor fisk.

4. At.

4. At der war Ebbassod / och at Hwalfisten wräktes
up med Floden.

5. At der war god och kostelig Landzfrucht / samt sielf-
sädde Hweteåkrar.

6. Dagen som föll på Gråset om Morgonen / war
mycket söt.

7. At Landet war mycket fruchtbarande af allehanda
ynnoga saker både af Wjntrån / Wjndrusiwor / alsköns fi-
skerj / samt andra rikedomar.

8. At der war ingen stark frost / så at gråset litet för-
wisnade om winteren / skulle ey heller Bostapen då derför-
re behöfwa Foder.

9. At der war längre dag än på Grönland och Is-
land / och at Solen get up frukost dags / när kortaste dag
war.

10. At Landsens Inwånare / brukade Pjlar och Bo-
gar til Wapn / med hwilka the förde Krig och stridde emot
the Norska med.

11. At the foro öfwer sjön med bark- båtar.

12. At the boro bördor och byltor med sig / som woro /
Gråwårk / Sablar och allehanda slags skinnwaror / hwilka
the tilbodo them Norskom at tilhandla sig af them.

13. At the hålst wille hafwa Wapn för sina Hwaror /
men efter som the fingo Midle / wille the då håller hafwa
den / än något annat.

14. At the woro mycket redde och lупpo undan för
Lwrens Wrålande / som the Norske hade med sig.

15. At the förundrade sig och fruchtade för the Nors-
kas Wapn / &c.

Huru alt detta stämmer öfwerens med the skrifter och

reseböcker / som om America skrefne finnes / och särdeles med Virginien och där wid gränsande provincier, warder den curieuse Läsaren / utan någon widare jämförelse framdeles uti denne korte Tractaten finnandes.

At detta Winland det goda / intet annat land är än America / det håller jämwäl den Höglärde Professoren O. Werelius före / som sees kan af hans Notis til Hervoræ Sagan pag. 27. Warandes det så mycket troligare / som ock detta Grönland / hwar ifrån ofwänånnde hafwa stält sin resa / och America, mycket när skola gränsa tillsammans / hwilket läsas kan så wäl af föreneinde Sturlesonii rum / som af Jöns Larsons Wolffs Norrigia illustrata, på Danska tryckt i Köpenhamn Anno 1651. Och af beröml. Assessor Antiquitatum Herz El. Brenner ibland annat mig communicerat ; Hwar uti beskrifwes någre resor som Kon: Fredrich den II. och Christian den IV. i Danmark / hafwa låtit anställa til Grönland ; då the jämwäl oförwarandes hafwa kommit til Americam , wetandes intet annat / än at det skulle warit Grönland ; hwar om der sammanstades särdeles P: 273. läsas kan. Detta Grönland är nu förtiden obekant / så at man intet wägen der til finna kann / af orsak / mena somlige / at en stor hop med Is som igenom storm drifwit utur det Tartariske Hafwet / skal hafwa wäckt tjt / och således tilloppet och ingången / der af igenstångd blifwit : skolandes Folket som der bodt sedan öfwer gifwit sine boställen / och (som den Höglärde Hugo Grotius menar) begifwit sig långer in i landet / och omsider til the Americaniste Länder / af hwilka sedan / utan twiswel / en del af Americæ Inwånare / jämwäl lärer hafwa sit uhrsprung bekommit.

3. Capitel.

Om the Americaners härkomst / på hwad sätt
och igenom hwad wägar / så wäl the som
Diuren / äre i den Nya Wärllden / eller Ame-
rica komne.

När til hafwer man Korteligen handlat om /
huru som den Nya delen af Wärllden / eller A-
merica, är utaf the Europeer bebygd och beseg-
lad worden; följjer altså nu med rätta om des
infödde Inwånare / the Americaner, något at förmå-
la: aldrastörst tilseendes theas härkomst och uhrsprung / se-
dan på hwad sätt och igenom hwad wägar / så wäl the som
Diuren / äre i den Nya Wärllden komne.

Utaf den 5. Skrift är kunnigt / at alle Menniskio-
barn på Jordenne / hafwa sit uhrsprung utaf Adam: der
til med / at alle lefwande på Jordenne / äre igenom Syn-
dastoden omkomne och drunknade / undantagandes Noah
och the som med honom woro uti Arken. Följjer altså här
af / at alle Menniskior och Diur på Jordene / äre härkom-
ne och förplantade utaf them som woro uti Noe Ark; hwil-
ken i denne wär gamla Wärld / uppå bärget Ararat, uti
Armenien, är stadnat worden / som är til at läsa i. Mo-
sis B. 8. Cap. Måste derfore / the Nya Wärldenes Inwå-
nare / så wäl Menniskior som diur / jämwäl wara utaf Noe
Ark härkomne. Efter nu så är / frågar Man fördensful
intet obilligt / igenom hwad wägar? och på hwad sätt ic-
ke allenast Menniskiorna utan och the oförnuftige Diuren
mätte.

mätte wara tjt komne? Tjttet kan det wara troligt/ at någon ny/ eller särdeles Noe Ark skulle der / efter Syndaflo- den blifwit stadnad/ hwar utaf the Americaner skulle sit ursprung bekommit: en heller synes det ligt/ at den hafwer undsluppit Syndafloafsens Watn / emedan det ju öfwerflödade och betäfte hela Jorden: mycket mindre / at Gud skulle på något särdeles / och omedelbart sätt / fört them der in / som det stedde med Propheten Habacuc til Leyonkulan i Babel; utan om man wil följa förnuftet efter / så måste både Memiskior och Diur uti America, wara antingen til Watns med Skiep / eller til Landz och igenom någre wågar tjt komne; och det antingen oförwarandes af en händelse / eller ock med willja och af wäl betänkt sinne. Oförwarandes til sjös kunde en snart tänka; efter thet ofta händer / at skiep warda igenom storm och öwäder drefne uti wida hafwet / til den Ort som man aldrig tänkt eller wetat af: warandes och til äfwentyrs många Americaniske Dar på detta sättet oförmodeligen uptakte; Men huru diuren skulle kommit öfwer stora hafwet / som äfwen så wäl äro komne af Noe Ark som Memiskiorna / det är underligare. Men det kunde någonsäja! the måste sielfwa hafwa sinnat öfwer / såsom man ser än i dag Orar öfwer temmeliga stora sidar sinna: såsom ock Hiortar / hwilka skola wäl et helt dygn kunnat sinna. Men sådant hafwer intet låtit göra sig uppå stora wilda Hafwet / som flyter omkring America, en heller lærer någon Fogel wara så snäll och oförtroten i flygandet / at han der öfwer hinna kunde.

Widare kunde någon inwända! man hafwer til äfwentyrs fördt Diuren med sig på skiep / som än i dag skier med Apintor och Papegojor! men det lærer en heller gått an;

an; ty/ huru kunde the föra med sig sådana willa och grym-
 ma Diur/ såsom Leijon/ Björnar/ Wildswin/ Tigerdiur/
 Wargar och andra förgiftige och skadelige Diur/ som uti
 America finnas? och omisktönt et skiep eller annat skulle
 der oförmodeligen stadnat/ huru skulle the just haft med
 sig så många slags diur/ efter the intet wiste/ om the skul-
 le kommit tit eller ej? Der til med hafwer segel konsten och
 sjöfarten utt de älsta tider/ warit mycket slätt och ringa
 hos the Samla/ hwilka intet andra skiep brukat/ än hel
 små/ som omöjeligt hade warit at fara öfwer så stora haf
 med/ och om the än skönt skulle haft så stora/ som the kun-
 de gjort sådan resa med/ så hafwa the sig doch intet wä-
 gat långt ifrån landet/ efter the då intet wiste af någon
 Compas/ hwilken först allenast något mera än för 300.
 åhr sedan är upfunnen/ som Ciezius lib. 2. Histor. Indicar.
 Cap. 9. & Gomara lib. I. Hist. Gen: Ind: nogsamnt bety-
 ga. Ja/ huru skulle the kunnat tagit sig före en sådan re-
 sa/ emedan the intet en gång wiste af America, at den war
 til/ eller och intet? Hålles fördenstul före/ denne menin-
 gen wara den rättaste/ at både Menniskior och Diur sko-
 la efter Syndafloden wara Landwägen til Americam
 komme.

Efter nu så är/ frågas derföre med rätta/ på hwad
 sätt och ort sådan öfwerfart måtte hafwa skiedt? det för-
 menes/ ingen annorstädes/ än emot Norden/ hwarest
 Europa och en dehl af Asia sträcker sig emot Polen/ därest
 ock utwiswelachtigt den Samla och Nya Werlden stöta til-
 samman/ så at ganska ringa eller ock ingen större sjöfart
 lårer wara der emillan/ än diuren hafwa der öfwer kunnat
 sinna och foglarna sitta/ eller ock om Wintertid på Isen
 öfwer-

öfverkommit; hwilket ock Skieppare samt lärde och försarne Mån betyga: ja/ måst alle Geographi stamma jämwäl der utinnan öfwerens/ at Nya Werlden/ wid Norden hänger tilsamman med den Gambla/ genom hwilken Wäg/ alle lefwande hafwa kunnat/ ur den Gambla i den Nya Werlden kommit.

Och hafwer det intet skiedt på en gång/ eller et åhr/ utan då och då/ efter handen/ och på åtskillige tider: I förstone äre the förskingrade/ nödgade at sökia andra Orter/ och begifwa sig til det Land/ som wore ifrån andra afföndrat/ och sig der med tiden föröft. Samaledes och Diuren som hafwa farit wille och kommit ifrån folket/ til des omsider hela den Nya Werlden/ är både med Menniskior och Diur full bleswen.

I förstone hafwe the kunnat warit tilfredz med bara Landet/ men Lag/ Budztienst och Arbarhet intet stort bekyrat sig om/ utan efter sijn medfödde naturliga Lag lefwat. Och fast än the warit ifrån sådane Orter komme/ hwarest politie, Ordningar/ Dygder och Konster woro i bruk/ så hade doch igenom tidsens långwarachtighet kunnat skiet/ at the sådant/ som the förr wetat/ så småningen förgåtit och aldeles förglömt hafwa.

Widare/ finnes ock om the Americaners härkomst åtskillige meningar: somlige hålla före at the först skola vara komme ifrån Asien/ igenom det sundet Anian, och altså utaf the Schyter eller Tartare härkomne/ andra mena/ af the Chinenser souilige åter af the Phænecier och Athenienser &c. Men aldenstund the äre mycket olika/ så wäl til wärt och skapnad/ som seder/ bruk och språk/ synes ey olift/ them intet vara utaf något särdeles wist/

wist/ utan snarare af åtskillige slags folck afkomme; ty på omlige Orter/ stola the wara til wårten stora ochlånga såsom Jättar/ på somlige/medelmåttige/annorstådes igen hel sinå; der til med äre the til färgen/ somlige stades swarta/ somlige stans bruna och golachtige: på somlige Orter lesiwa the utan någon Lag/ Religion och Regements form/ förändes ett sådant leswerne, mycket likare oskåliga Creatur/ än som Menniskior. andra äro Menniskiofrätare och äta up sina Fiender: somlige hafwa någon liten likare Regements Form/ så at antingen hwar och en Familia, lyder och styres af sin Äldsta/ eller ock hwar Landstap/ af en såsom en Konung/ och det alt efter sine Förfäders Bruk och Sedwana: andra åter/ hafwa rättare och fullkomligare Lag och Rätt/ hwar efter the styras/ såsom the Mexicaner och Peruvianer, hoos hwilka/ fast än där är största Barbaries/ finnes likwål åtskillige Dygder/ som the wisa/ så wål emot fränmarde/ som i det at the sig om wackra Konster besjta. Mest på alla Orter/ hafwa the ock sine särstilte Språk/ och det merendels så olika/ at det ena icke det ringesta kommer öfwerens med det andra: Nu/ sedan the Europeer äre tjt komne/ hafwa the mycket tagit sig efter theas Seder och Bruk/ ja/ så at the och på åtskillige Orter/ hafwa sig ifrån den hedniska Wilfarelsen til den Christna Religion omwändt.

4. Capitel.

Om the Americaniske Länders Fruchtbarhet.

Sidst/ hwad America i gemen/ til des Fruchtbarhet widkomer/ så öfwerflödar den af allsköns Ymnoghet och Rikedomar; ty ser man på Marken/ finnes den öfwertåkt med allehandastiona

stidna Orter och Wårter / så wål til Mienniskiones föda och uppehälle / som til hennes Hälsoes conservation tienlige.

Beser man Skogen / så består han af allehanda stidna och fruchtbarande Trån / ibland hwilka / en öfwermåttan myckenhet med allehanda Diur och Foglar sig uphällooch wisa.

Beser man Stön och Watnet / finnes der uti icke allenast mångahanda Fiskar / utan ock Gull och åtskillige slags dyrbara Pårllår. Der wankas jämnwål allehanda Metaller / såsom Gull / Silfwer / Koppar / Jern och Bly : samt Marmor / Jaspis / Smaragder och andra kostbara Stenar : Såsom ock allehanda Skinnhwaror &c.

Der til med är der en sund och liufig Luft / och på många orter så helbregd / at man der icke skal behöfwa någon Läkare : der är intet all för stor hetta / en heller för mycken Köld / utan en tempererat wäderlek : Marken och Trån / grönkas alltid och bära på somlige Orter 2. a 3. resor frucht om Åhret. Ja / de Americaniste Länders Fruchtbarhet / betygar nogsamnt den härlige winst och inkomst som the Spanier och andre Europeer hafwa sig uti America förskaffat / så wål igenom den Gull- och Silfwer Flottan / ifrån de Peruan- och Mexicaniste Grufwor ; hwilka till Europam nu öfwer 200. åhr / outsätjeliga stora Rike- dommar fört hafwer / som af andra kostbare Hwaror / hwilka snart sagt / kring hela wida Werlden förde äre.

Korteligen sagt / skal America wara ett sådant härliget Land / så at somlige som der warit / och det beskrifwit / hafwa det samma wid ett Jordist Paradis förliknat. Och ware nu detta så korteligen om America, heller den Nya Werlden i gemen / såsom en liten Inledning til Nya Sverige förmålt.

